

Židovský hřbitov v Holešově

Vznik hřbitova je úzce spjat s konstitováním židovské komunity v Holešově, to znamená, že má zřejmě svůj původ již ve 2. polovině 15. století. Nejstarší dochovaný identifikovaný náhrobek je ale z r. 1646. První písemné zmínky o hřbitově sice pocházejí z r. 1651, ale lze předpokládat,

že nynější židovský hřbitov se rozprostírá na původním pohřebišti. Je situován severozápadně od středu ghetta asi sto metrů od Šachovy synagogy. Má velmi nepravidelný tvar, který vypovídá o postupném zvětšování jeho plochy či velké povodni, jež na jaře r. 1686 část lokality vyplavila. Náhrobky hřbitova v počtu asi 1500 jsou rozptýleny po celé ploše. Nejstarší část ze 17. století až první poloviny 19. století se rozprostírá ve středozápadním prostoru, zhruba mezi obřadní síní a tumbou rabína Šacha (foto). Náhrobky tvoří nepravidelné řady, především ve směru sever - jih, přičemž nápisy směřují převážně k východu (i k západu). Rabínský okrsek můžeme identifikovat kolem hrobky rabína Šacha. Jinak chaotický dojem z umístění či rozptýlení hrobů je pro židovská pohřebiště typickým.

Většina starších náhrobků má jednoduchý tvar, ale výtvarně nejzajímavější náhrobky s pseudobarokní profilací pocházejí z 1. čtvrtiny 19. století. Mají bohatě členěné obrysy, použít je reliéfní dekor a voluty, mušle a stylizované rostlinné prvky. Holešovský hřbitov je ojedinelý tím, že se zde používají jinak na Moravě vzácné náhrobky složené ze dvou opřených desek

(do štítu) a popř. i s přední deskou (tumbou).

Vedle hrobů významných osobností (rabíni J. B. Feilboga J. Freimann a vzdělanec M. Winder) je nejnavštěvovanější a nejvzácnější hrob a tuba Sabbataje ha-Kohena (1621-63). Šachův náhrobek (foto nahoře) má podobu barokní tumbou složené ze čtyř postranních desek s texty svatořečení a přední a zadní desky s epitafem a žehnajícím rukama (př. s korunkou). Tumba prošla několika opravami a výměnami desek, poslední v r. 2005.

Při vstupu postavila židovská obec v r. 1903 zřejmě na místě staré márnice obřadní místnost (foto 2x). Budova v eklektickém historizujícím slohu má zajímavou vnitřní výmalbu s rostlinnými motivy. Z původního vybavení se zachovaly tři velké dřevěné desky s modlitbami a po druhé světové válce zde byla umístěna kamenná deska s 253 jmény umučených místních Židů za holocaustu. Instalovány jsou i další desky (vojáci židovské obce padlí v 1. svět. válce, základní kámen Nové synagogy aj.), či věžička z Nové synagogy. Obřadní místnost prošla celkovou opravou v letech 2002-04 a je otevřena jako muzeum místní židovské čtvrti.

Osobnosti a současnost

Holešov byl odedávna sídlem rabinů, kteří pečovali o své souvěrce nejen v Holešově, ale rabinát pokrýval i značnou část Valašska (Vizovice a Vsetín). Později byl vymezen hranicemi politického okresu Holešov. Proto v Holešově působila řada osobností, a to nejen z duchovního prostředí. Nejznámější je rabin Sabbataj ben Meir ha-Kohen, zvaný Šach (kresba). Ten pocházel z litevského Vilna, odkud uprchnul po Chmelnického povstání r. 1655, kdy polští kozáci vyhlazovali Židy na území dnešní Litvy, Ukrajiny a Polska. Jednalo se o nepředstavitelné ukrutnosti. Mnoho uprchlíků zamířilo na jih a s nimi také Šach. Dostal se až na Moravu a usídlil se ve Strážnici. V tu dobu významná židovská obec v Holešově projevilá přání mít tohoto věhlasného učence za rabína. Zemský rabin Abraham Krochmal této žádosti vyhověl a tak od roku 1657 až do své smrti 8. února 1663 zastával Šach rabínský post v Holešově. Proslul řadou významných spisů a komentářů, např. Siftej Kohen (Rty knězovy), a je celosvětově uznávan jako předchůdce východoevropských Chasidů.

V Holešově se narodila či působila řada další rabinů, např.: Isaac Jehuda Löba Zane z Frankfurtu nad Mohanem

(v Holešově 1668-78), Menachem Mendeho z Poznaně (1679-85), Josef Oppenheim (1710-14), či Markus Pollak (1867-93), za nějž byla postavena Nová synagoga, a také Jakob Freimann (1893-1916), pozdější vrchní rabin v Poznani a v Berlíně. Mezi rodáky můžeme zařadit rabína z Prostějova Isachara Bära (1743-64), žurnalistu a historika Gresona Wolfa (1823-92), publicistu Alfreda Freimanna, vídeňského politika Alberta Löwa a především nadaného německy píšícího publicistu a spisovatele Ludwiga Windera (1889-1946). Jeho otec Max Winder byl učitelem v holešovské židovské škole.

O odkaz židovské kultury, náboženství a vzdělanosti se v současnosti stará občanské sdružení Olam Judaica Holešov (www.olam.cz). Jedná se o sdružení mladých lidí, kteří oživují židovské tradice, starají se o židovský hřbitov, spolupracují s židovskou obcí, městem a městským kulturním střediskem při pořádání různých akcí. Stáli při zrodu a organizaci hodnotného kulturního festivalu Týden židovské kultury (foto), který probíhá vždy v polovině prázdnin.

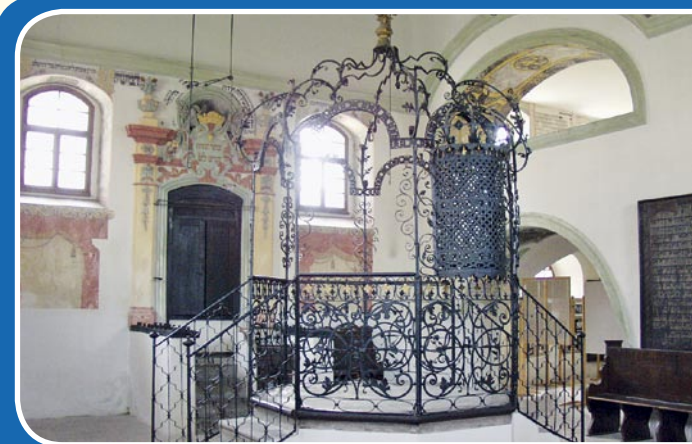
Městské informační centrum Holešov
nám. Dr. E. Beneše 17, 769 01 Holešov
tel./fax: 573 395 344, e-mail: mico@mks.holesov.cz
Odbor kultury MěÚ Holešov, www.holesov.cz
tel.: 573 521 550, e-mail: noviny@holesov.cz
Město Holešov, Masarykova 628, 769 17 Holešov
tel.: 573 521 111, www.holesov.cz
Ob. sdružení Olam Judaica Holešov, www.olam.cz

Vydalo město Holešov v r. 2006, sestavil R. Seifert

HOLEŠOV

www.holesov.cz • www.holesov.info • www.olam.cz

ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY

Tento projekt je spolufinancován Evropskou unií. K jeho realizaci bylo využito prostředků z fondu mikroprojektů spravovaného regionem Bílé Karpaty.

Holešovské synagogy - Šachova („Stará“) synagoga a Nová synagoga

ŠACHOVA SYNAGOGA

Synagoga - „boží dům“ - je pro židovskou komunitu duchovním a společenským centrem. Stejně tak tomu bylo v Holešově, kde Stará dnes „Šachova“, synagoga stála přibližně uprostřed židovské čtvrti a v jejích prostorách se konaly nejen bohoslužby, ale také výuka mladých lidí. Podle dochovaných zpráv (listinné materiály se nedochovaly) byla Stará synagoga vystavěna v r. 1560 na místě dřívější svatyně, jež vyhořela. O stavbě zpravuje text na stěně hlavního sálu. Z doby renesance tedy pochází základní tvar budovy a obvodové zdi. Zřejmě v r. 1615 byla synagoga rozšířena přístavbou předsíně hlavního sálu (v přízemí) a ženské galerie (1. patro). Povolení k dalším úpravám dostali zástupci židovské obce až v r. 1725, kdy byla modlitebna nově zaklenuta, byla upravena okna v ženské galerii a přistavěno schodiště a chodba. Následně do r. 1737 byly dokončeny další úpravy a interiér získal sjednocující barokní výzdobu. V dalších staletích zůstal vzhled synagogy zachován a až do r. 1893 sloužila k náboženským obřadům. Po vystavění Nové synagogy byla stará využívána jen jako skladiště, stolařská dílna a také byt. I díky tomu přečkala období druhé světové války.

Po osvobození od nacismu prodělala synagoga náročnou a celkovou obnovu i s odkrytím nástěnných maleb až po r. 1960. Otevřena byla s expozicí Židé na Moravě v r. 1964. Další opravou prošla v letech 1993 - 95. Po této rekonstrukci byla zpřístupněna s výstavou Židé a Morava a její prostory jsou otevřeny dodnes. Expozice je částečně obměňována a upravována.

Šachova synagoga je samostatně stojící budova nepravidelného obdélníkového půdorysu o jednom (hlavní sál) a třech podlažích (předsálí, ženská galerie v 1. patře a „talmudská škola“ ve 2. podlaží). K budově přináleží též chodba se dvěma schodišti.

Zajímavé je, že svatostánkem není zcela přísně směřována k východu, ale mírně k severovýchodu. Podlaha hlavního sálu je ale více než metr pod

úrovni terénu, což odpovídá tradičním předpisům. Obdélné přísálí je zaklenuto klenbou s výsečemi a hlavní loď oddělují dvě půlkruhově zaklenuté arkády. Podobně je hlavní sál oddělen na jižní straně dvěma zaklenutými otvory od ženské galerie. Hlavní sál je uzavřen tzv. klášterní klenbou a má rozměry 10,7 x 7,8 m.

Uprostřed hlavního sálu je umístěno osmiboké vyvýšené řečiště - bima nebo-li almemor - na které se vstupuje po dvou protilehlých schodištích (foto vpravo). Prostor řečiště vymezuje rokoková kovana mříž, jež dokumentuje mistrovství lidového kovářství na Moravě v 18. století. Východní straně hlav-

ního sálu dominuje svatostánek se schránkou na tóru - aron ha-kodeš - jenž je zhotoven ve tvaru barokního oltáře se štukovou výzdobou (z počátku 18. st.). Vstupuje se k němu po čtyřech schůdkách. Část stěn podobně jako klenby je zdobena ornamentální výmalbou s rostlinným dekorem (ovlivněna lidovými moravskými prvky) a hebrejskými nápisy. Jedná se zřejmě o dílo polských židovských imigrantů (podobně jako i jiné moravské synagogy) z doby před r. 1737. Interiér dotvářejí dřevěné synagogální lavice a osm nástěnných desek s hebrejskými liturgickými texty (tzv. bible chudých).

Hodnotně zdobeny jsou i místnosti v 1. a ve 2. podlaží. Ženská galerie (foto vlevo) je ploskostropá místnost zdobená liturgickými hebrejskými texty a dekorativní výmalbou. Podobně je zdobena i místnost výše, tzv. talmudská škola (foto vlevo), s dřevěným trámovým stropem a hodnotnými malbami na jeho záklopu. V protikladu s bohatou výzdobou synagogy působí strohý zevnějšek, ale to můžeme přičíst snaze Židů a také nařízení úřadů, aby židovské stavby nepřevyšovaly křesťanskou zástavbu a nepoutaly na sebe pozornost.

Stará synagoga v Holešově představuje jednu z nejstarších (druhá na Moravě po Lipníku n. B.), nejcněnějších a také nejlépe dochovanou památku svého druhu u nás. Je v majetku Židovské obce Brno a provozuje ji Městské kulturní středisko v Holešově.

NOVÁ SYNAGOGA

Ve 2. polovině 19. století přestala malá stará synagoga rostoucí holešovské židovské obci stačit, proto se její představitelé rozhodli vystavět nový důstojný chrám. Plány zpracoval významný vídeňský architekt Jakob Gartner a stavba byla v tehdy moderním maursko-orientálním slohu zahájena v r. 1891 na „Malém náměstí“, dnes náměstí Svobody. Vysvěcena byla 3. září 1893. Podobně byl vystavěn sousední dům (dnes Charita Holešov), který sloužil jako byt rabína a zimní modlitebna. Nová synagoga ale neměla takové štěstí. V noci na 24. července 1941 proběhl první pokus o její zapálení. Ten byl hasiči zlikvidován, ale při druhém již nesměl nikdo zasahovat a synagoga byla vypálena v noci na 12. srpna 1941. Zbytky byly odklizeny - rozebrány na různé stavby ve městě a okolí - do 15. června 1942 (foto). Na místě, kde synagoga stávala, je dnes umístěn upomínkový kámen. Model svatyně je umístěn v expozici Židé a Morava.

Nová synagoga byla samostatně stojící patrová halová stavba s nízkou valbovou střechou. Vnější rozměry byly 27 x 17 m a výška po hlavní římsu 11 m (po věže 16 m). I tato svatyně nebyla přesně směřována podle světových stran. Stěny templu prolomovala velká půlkruhová okna s vitrážemi a v členění fasády se uplatňoval jemný dekor s orientálními vlivy.

Holešovské židovské osídlení a město

V Holešově působila jedna z nejvýznamnějších židovských obcí na Moravě. Nejstarší zmínka o Židech na Holešovsku pochází z r. 1391 a počátky židovského osídlení Holešova poté souvisejí s vypovězením Židů za Ladislava Pohrobka z královských měst v r. 1454. Do Holešova zřejmě přišli z Olomouce a z Uničova a usídlili se na severozápadním obvodu jádra města, za tzv. Přerovskou bránou. Před r. 1560 nejsou o osídlení Židů v Holešově žádné zmínky, protože veškeré doklady zničil požár.

Značné škody, podobně jako město, utrpěla židovská obec za třicetileté války, ale po r. 1650, kdy panství koupil Jan hrabě z Rottalu, získala významná privilegia a její význam rostl podobně jako její rozloha. Další pohromami prošel Holešov a židovské město za prusko-rakouských válek v 18. století. Konec přežívajícímu středověkému postavení židovských obyvatel přinesly až události r. 1848 a 2. polovina 19. století, kdy se Židé zapojili do sociálního a hospodářského rozvoje společnosti.

Vztahy s okolním obyvatelstvem ale nebývaly vždy ideální. Zdejší židovská obec prožila několik pogromů či protizidovských bouří: např. r. 1745 byli Židé obviněni Marií Terezií ze spolčení s nepřítelem a předáci holešovské obce uvězněni, r. 1774 byla obec vy-

drancována po vraždě křesťanské dívky, 1850 propukly nepokoje proti osídlování středu města Židy, r. 1899 bylo po drancování židovského města zabito několik útočníků a posledním a asi nejznámějším pogromem bylo napadení a drancování židovské čtvrti 3. a 4. prosince 1918.

Přes válečné a jiné konflikty židovská obec v Holešově postupně vzrůstala. Např. v r. 1674 bylo ve městě 329 domů křesťanských a 48 židovských, r. 1754 to bylo 316 domů křesťanských a 50 židovských, r. 1794 čítal Holešov 554 křesťanských rodin v 256 domech a 194 židovských v 49 domech. V r. 1848 žil ve městě největší počet Židů - 1694 osob - tj. 32 procent obyvatel města. Poté jejich počet klesal. Souviselo to především se společenskými změnami a odchodem mladých lidí do velkých průmyslových měst. Konečnou likvidaci židovského obyvatelstva znamenala nacistická genocida. V koncentračních táborech zahynulo přes dvě stě padlých holešovských Židů a po válce se jich vrátilo pouze 14 s podlomeným zdravím. Židovská náboženská obec tím v Holešově zanikla. Fotografie čtvrti pocházejí z 1. poloviny 20. století.

